

ПРОБЛЕМНО БАЗИРАНО ОБУЧЕНИЕ В ПОДГОТОВКАТА НА МЕДИЦИНСКИ СЕСТРИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА КРИТИЧНО МИСЛЕНЕ

Пена Джеджева

Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна,
Филиал Сливен, Катедра по Здравни грижи

Pena Dzhezheva

Medical university “Prof. Dr. Paraskev Stoyanov” – Varna,
Sliven Affiliate, Department of Nursing

Резюме

Въведение. Уменията за критично мислене са основен компонент в образованието на медицински сестри. Проблемите на всеки пациент са уникални. Те са в резултат на физическото здраве, начин на живот, култура, връзка със семейството и приятелите, жизнена среда и други.

Идентифицирането на проблемите на пациентите и вземането на индивидуално ориентирани решения за сестринска намеса са следствие на загълбочен анализ, критично мислене и клинични разсъждения.

Проблемно-ориентираните подходи, за преподаване и обучение на медицински сестри, развиват умения за критично мислене като акцентират на прилагането на придобитите клинични знания към реални клинични проблеми.

Цел: Тази статия се фокусира върху образователния резултат на проблемно базирано обучение на медицински сестри за формирането на критично мислене и решаването на клинични проблеми.

Материал и методи: За събиране на информация са използвани български и чуждестранни литературни източници и публикации, индексирани в следните бази данни: Medline, EBSCO, ScienceDirect, Google Scholar, PubMed, Wiley online, както и сайтовете на Международния съвет на сестрите и други.

Заключение: Анализът на достъпната литература доказва, че проблемно базираното обучение в професионалната подготовка на медицински сестри е най-ефективният начин за разширяване на уменията за критично мислене, стратегия за оптимизиране на обучението им за прилагане на ефективни, безопасни, компетентни и иновативни сестрински грижи.

Ключови думи: *проблемно базирано обучение; критично мислене; медицинска сестра; студенти; сестрински процес.*

Въведение

Стратегиите за преподаване и учене, използвани в обучението на медицински сестри съответстват на съвременните нужди на здравеопазването и обществото, следват темпа им на промени и се адаптират към външни фактори като пандемията, технологичния напредък и социокултурни проблеми.

В професионалната подготовка на медицински сестри понастоящем се акцентира на базирано на компетенции обучение. Целта е постигане на образователни резултати за владеене на знания, които са основа за професионално поведение и умения за вземане на решения при различни клинични ситуации с цел подобряване на безопасността и качеството на здравните грижи. Очакванията на работодателите са новозавършилите медицински сестри да са способни на организация и самоуправление, критично мислене и анализ, да имат ефективни комуникационни умения и работа в екип.

В стационара ролята и отговорностите на медицинските сестри стават все по-сложни. Проблемите на всеки пациент са уникални. Те са в резултат на физическото здраве, начин на живот, култура, връзка със семейството и приятелите, жизнена среда и други. Идентифицирането на проблемите на пациентите и вземането на индивидуално ориентирани решения за сестринска намеса са следствие на задълбочен анализ, критично мислене и клинични разсъждения. Медицинските сестри трябва да вземат критични решения и да притежават умения за анализ и синтез.

Уменията за критично мислене са основен компонент в образованието на медицински сестри. Подходи фокусирани върху клинични образователни модели или клинични преживявания, могат да помогнат на студентите да постигнат тези компетенции.

Иновативните методи на преподаване насърчават компетентността в реалния свят, базирани на казуси. Проблемно ориентираните подходи за преподаване и обучение на медицински сестри развиват умения за критично мислене, като акцентират на прилагането на придобитите клинични знания към реални клинични проблеми.

Критично мислене

Якобс и други изследователи определят критичното мислене като повтарящ се синтез на релевантна информация, проверка на предположения, идентифициране на модели, прогнози за резултати, генериране на възможности и избор на действия с нарастваща независимост” [14]. Подобно определение предполага, че критичното мислене е процес, който се развива при многократно излагане на ситуации [9, 15].

Способността да се мисли „критично“, да се събира информация от различни гледни точки и да се правят преценки е основно умение, за ефективни сестрински грижи [6, 12].

Терминът „критично мислене“ в медицинското образование взаимозаменяемо се използва с термините „вземане на клинични решения“, „клинично разсъждение“, „сестрински процес“, „разрешаване на клинични проблеми“.

Сестринският процес се разглежда като подход за вземане на решения, който насърчава критичното мислене в сестринството. Този процес се състои от пет фази, а именно: оценка, диагностика, планиране, изпълнение и оценка. Сестринският процес е научен модел за решаване на проблеми използване на стъпките на оценка, сестринска диагноза или идентифициране на проблема, планиране, изпълнение и оценка в процес стъпка по стъпка за планиране на грижи за пациентите. Критичното мислене в сестринството отдавна се приравнява на сестринския процес, процес на решаване на проблеми [13].

Диагнозата на NANDA-International Nursing, като част от сестринския процес е „клинична преценка относно човешка реакция към здравословни условия/жизнени процеси или уязвимост за

тази реакция от индивид, семейство, група или общност“ [20]. Тя ръководи избора на сестрински интервенции за постигане на резултати, за които медицинската сестра носи отговорност [13].

Следването на стъпките в динамичния сестрински процес – разглеждане, събиране, обработка, решаване, планиране, действие, оценка, спомага студентите медицински сестри да се научат да управляват сложни клинични сценарии ефективно и насърчава способността за критично мислене при студентите медицински сестри.

През последните години уменията за критично мислене са признати за необходим компонент в образованието на медицински сестри. Това се определя от акцентът върху холистичния подход при лечението и полагането на здравни грижи. В учебното съдържание по профилиращите учебни дисциплини се разглежда „био-психо-социалният“ модел центриран върху пациента и възприемането му като личност с нейните ценности, характерови особености, културно ниво, интелект, а не само здравословния проблем. Холистичният подход дава нова насока на професионалните взаимоотношения и води до формиране на нов стил на мислене, етично отношение и поведение на съвременните здравни професионалисти, а интерактивните методи допринасят за развитие на творческото и клиничното им мислене [2].

Повишената автономия изисква медицинските сестри да имат добре развити умения за критично мислене и възможности за независимо решаване на проблеми и вземане на решения.

Медицинските сестри трябва да бъдат подготвени да функционират като безопасни, компетентни, интуитивни и иновативни клиницисти в среда, в която непрекъснато се появява нова информация и клинични ситуации.

Умения за критично мислене - ефект върху безопасността на пациента

В професионалната дейност на медицинската сестра разумното вземане на решения, правилната преценка и ефективната комуникация са неразделна част от постигането на безопасни и ефективни резултати от сестринските грижи.

Безопасността на пациента може да бъде пряко засегната от способността за критично мислене на медицинската сестра. Тя трябва да разпознава промените в състоянието на пациента, да извършва независими сестрински интервенции, да предвижда рискове свързани със състоянието на пациента и приоритетно да определя цели в плана за грижи. Тези действия изискват критично мислене, усъвършенствани умения за решаване на проблеми и умение за ефективна комуникация.

Редица изследвания доказват необходимостта от изграждане на умения и навици у медицинската сестра за клинично наблюдение, анализ на състоянието на пациента и възникващата от това необходимост от прилагане на индивидуален подход в сестринските грижи.

Според Султанова Д., актуалната информация и теоретична подготовка, която получават студентите е необходимо да съответства с дейностите, които упражняват на практика в стационара с оглед на качествено предоставяне на здравни грижи [19].

Желязкова М., отбелязва, че правилният образователен подход, насочен към индивидуалните потребности, съобразени със здравната грамотност и активно ангажиране на пациента ще спомогне за по-отговорно отношение към собственото здраве и по-голяма независимост [1].

Студентите медицински сестри трябва да бъдат активни обучаващи се и да мислят критично, за да осигурят безопасни грижи за пациентите. Вземането на клинични решения е преценка, която включва критично и рефлексивно мислене и действие и прилагане на научна и практическа логика [3, 4].

Медицинската сестра, не винаги има ясна картина за нуждите на пациента и необходимите действия, които трябва да предприеме при първата среща с пациент. За целта тя трябва да се научи да задава конкретни въпроси, да анализира и да изследва различни гледни точки и интерпретации, за да намери решение, което е от полза за пациента.

Критичното мислене включва: идентифициране на проблем на пациента; анализ на информация за проблема – например клинични данни за пациента, оценка на информация – предположения и доказателства и вземане на решения за сестрински интервенции [17].

Анализът на достъпната литература гоказва няколко метода на обучение в сестринските грижи за подобряване на критичното мислене при студенти – групов дискусия, казуси, концептуално картографиране и проблемно базирано обучение, като между тях, проблемно базираното обучение е една от най – ефективните стратегии за насърчаване на критичното мислене.

Проблемно базирано обучение

Проблемно ориентираните подходи за преподаване и обучение се фокусират върху прилагането на учебното съдържание към реални проблеми. Те обхващат традиционно базирано на проблеми обучение, както и други подходи като екипно обучение, самонасочено обучение, казуси и др. Целта на метода е справяне с практически проблеми, използвайки подход, ориентиран към обучаемия, при който студентите формират екип и решават проблеми заедно [7]. Това позволява по-задълбочено учене чрез намиране на реалистични решения на проблемите. Тъй като включва екипни или групови дейности в процеса на решаване на проблеми, могат да бъдат подобри комуникацията, работата в екип и лидерството. Проблемното обучение е ориентирано към активиране на мисленето, творческо прилагане на наличните знания и търсене на информация от студентите.

Основните характеристики на проблемно-базираното обучение са следните [7, 8]:

- 1.Обучение, фокусирано върху студента;
- 2.Обучение в малки групи;

3. Преподавателят като фасилитатор или водач;
4. Автентичните проблеми като първата стъпка в обучението;
5. Проблеми, които са представителни за важни и често срещани професионални ситуации;
6. Използване на автентични проблеми като средство за преподаване на необходимите знания и умения;
7. Придобиване на нови знания чрез самостоятелно обучение .

Организация на проблемно базирано обучение

Ученето, базирано на проблеми, се счита за педагогически подход, който адекватно поддържа интердисциплинарното обучение във висшето образование.

Проблемното преподаване е дейността на преподавателя по създаването на система от проблемни ситуации, при излагането на учебното съдържание и управление дейността на студентите, насочена към усвояване на нови знания – както чрез традиционните методи, така и чрез решаването на ситуационни задачи. Този подход не е насочен към изместване на традиционните методи, а към тяхното обогатяване с помощта на проблемни задачи.

Отправна точка на мисловния процес обикновено е проблемната ситуация. Това е когнитивна задача, която се характеризира с противоречие между наличните знания, умения, нагласи и необходимостта да се разреши проблема [7].

Проблемната ситуация е състояние на умствено затруднение, основано на недостатъчно по-рано усвоени знания и способности за решаването на познавателна задача, задание или учебен проблем. Проблемната ситуация е специално създадена от преподавателя с помощта на определени прийоми, методи и средства [4].

Проблемната ситуация е централен момент в проблемното обучение. Тя възниква в резултат на изкуствено създадено от преподавателя или стихийно възникнало в процеса на обучението противоречие, довело до интелектуално затруднение у обучавания и невъзможността в създаената ситуация да обясни новия факт с помощта на наличните знания. Проблемната ситуация обуславя възникването на познавателна потребност и по този начин активизира студентите в тяхната учебна дейност [3].

Проблемите са предназначени за постигане на целите на проблемно базираното обучение, чрез ангажиране на студентите в съвместна работа и използване на наличните знания и насърчаване на умения за самостоятелно учене, и съответно до изграждане на нови знания [7].

За да се осигури разширяване на знанията на студентите, прилагането им в клиничната практика и развитие на способността за решаване на проблеми, е необходимо да се комбинират образователни методи, като: дискусия, практически упражнения, ролеви игри, обучение по казус (индивидуален клиничен случай) и др.

Предизвикателството е да се разработи интегриран подход към ученето, който води до обмислени, висококвалифицирани и ефективни действия. Това изисква способност за изследване на клинични ситуации, тяхното анализиране от няколко гледни точки и структуриране около основните концепции, които са от съществено значение за практиката свързани с умения за критично мислене. Това може да се опише като цикъл на дейност в проблемно базираното обучение.

Проблемните ситуации трябва да бъдат съобразени с нивото на обучение на студентите [16].

Дидактическите цели, които преследва създаването на проблемни ситуации в учебния процес са:

1. Да се привлече вниманието на студентите към задачата, към учебния материал, да се възбуди у тях познавателен интерес и други мотиви;
2. Да се поставят студентите пред такова познавателно затруднение, което би активирало мисловната им дейност;
3. Да им се помогне да определят в ситуационната задача основният проблем, и да набележат път за изход от възникналото затруднение, да се побудят студентите към активна изследователска дейност;
4. Да се помогне на студентите да определят границата на актуализиране на усвоените по рано знания и да им се покаже посоката на търсене на най-рационалния изход от ситуацията на затруднение [3, 4].

В професионалното образование на медицински сестри се представят проблемни ситуации от тяхната клинична практика или дисциплина.

Целта е студентите да:

- Придобият, синтезират и приложат основни научни знания в клиничен контекст;
- Критично мислене и решаване на проблеми;
- Развиване способността за самооценка на придобитите знания и екипна работа с колегите си;
- Идентифициране на най-подходящите ресурси за придобиване на знания и тестване на хипотези и ефективно използване на информационните технологии ;
- Контекстуализиране и споделяне своите знания с другите;
- Обратна връзка, за да подобряване ефективността.

Проблемно-базираното обучение представя на студентите проблем или ситуационна задача, за решаването на които да приложат предишни знания и да придобият нови знания. Стъпките в учебния процес са: анализ на проблемите, установяване на учебни цели, събиране на информация, обобщаване и размисъл. За решаването на проблемни ситуации се работи в малки групи.

В организацията на проблемно базираното обучение подходът в седем стъпки е следният [11, 18] (Фиг. 1):

Фиг.1 Модел за обучение базирано на проблеми

Проблемно базираното обучение е активен и динамичен процес, защото използва подход на самонасочено обучение, както и развитие на критично мислене и умения за решаване на проблеми. По този начин, обучаемите поемат повече отговорност за своето обучение с повече шансове за развитие на преносими умения като комуникативни умения, работа в екип и решаване на проблеми [10].

Заключение

Анализът на достъпната литература доказва потенциала на проблемно базираното обучение, като образователна методология и философия формираща умения за критично мислене, чрез разглеждане на множество гледни точки, анализиране, логическо рзсъждение, прогнозиране, генериране на алтернативни решения, работата в екип.

Дипломираните медицински сестри развиват увереност и компетентност за вземане на разумни, навременни и основани на реалността решения и информирана клинична преценка следствие на формираните умения и навици за критично мислене и клинично наблюдение при анализа на състоянието на пациента за прилагане на индивидуален подход в сестринските грижи.

Проблемно базираното обучение в професионалната подготовка на медицински сестри е високоефективна обучителна технология за разширяване на уменията за критично мислене, стратегия за оптимизиране на обучението им за прилагане на ефективни, безопасни, компетентни и иновативни сестрински грижи в изключително сложна, разнообразна и постоянно променяща се среда, каквато е здравеопазването.

Източници:

1. Желязкова М. Модел за интегрирана грижа за диабетно болни деца и юноши, Национална научно-практическа (on line) конференция с международно участие „Медицинските сестри и акушерките – ключов ресурс в съвременното здравеопазване“, посветена на международната година на медицинската сестра и акушерката и 25 години от създаването на Тракийски университет-гр. Стара Загора, 29 – 30.10.2020г., ИК „Кота“, с. 121-128
2. Милчева, Х., Креативен стил в обучението на здравните професионалисти път към европейска интеграция, Лакс бук, Пловдив, 2019, с.64
3. Митова М. Ц. Вогеничаров. Педагогически проблеми на медицинското образование // изд. График консулт. София 1998. – с. 121
4. Попов Т. Педагогика. Теория на обучението // Дигактика. Изд. Типография ООД. София 2005. – с. 382
5. Alfaro-LeFevre, R. (2010/2012). Applying Nursing Process: A tool for critical thinking 7th ed. (Hongo, K.Trans.). Tokyo: Igaku-shoin.
6. Alfaro-LeFevre, R. (2017). Critical thinking, clinical reasoning, and clinical judgment: A practical approach 6th edition, Philadelphia: Elsevier Inc.
7. Barrows, H. S. (1996). Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview. New Directions for Teaching and Learning (pp. 3-12). (Vol. 68)
8. Dochy, F., Segers, M., Van den Bossche, P., & Gijbels, D. (2003). Effects of problem-based learning: A meta-analysis. Learning and Instruction, 13(5), 533-568
9. Evans, C. (2020). Instructing & Assessing 21st Century Skills: A Focus on Critical Thinking. The National Center for Improvement of Educational Assessment, Dover, New Hampshire,
10. Farrow R, Norman GR. The effectiveness of PBL: the debate continues. Is meta-analysis helpful? Med Educ. 2003;37(12):1131-2. doi: 10.1046/j.1365-2923.2003.01725.x.
11. Hemker, L., Prescher, C., & Narciss, S. (2017). Design and evaluation of a problem-based learning environment for teacher training. Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning, 11(2), 10
12. Herdman H.T. & Kamitsuru S (Eds.). (2017). NANDA International Nursing Diagnoses: Definitions and Classification 2018-2020, Eleventh Edition. NANDA International, Inc. the Thieme Group. Stuttgart/New York.
13. Hirayama, R., & Kusumi, T. (2004). Effect of Critical Thinking Disposition on Interpretation of Controversial Issues: Evaluating Evidences and Drawing Conclusions. Japanese Journal of Educational Psychology, 52, 189-198). (in Japanese).
14. Jacobs, P., Ott, B., Sullivan, B., Ulrich, Y., & Short, L. (1997). An approach to defining and operationalizing critical thinking. Journal of Nursing Education, 36(1), 19-22.
15. Margaret Anna McMillan et al. Critical Thinking and Metacognition 118
16. Norman GR, Schmidt HG. Effectiveness of problem-based learning curricula: theory, practice and paper darts. Med Educ. 2000;34(9):721-8. doi:10.1046/j.1365-2923.2000.00749.x.
17. Patricia A. Potter, Anne Griffin Perry , Patricia Stockert , Amy Hall Fundamentals of Nursing 2016 ISBN 978-0-323-32740-4
18. Schmidt HG. Rapportage van de projectgroep Tutortraining [Доклаг от Project Group Tutortraining]. OC 76-192, Rijksarchief в Лумбурз. 07.C06 – inventaris 98. Маастрихт; 1976 г.
19. Sultanova D, Research into the nursing students’s knowledge of nosocomial infections in pediatric wards, „Science & Research“ Volume VI, Number 1, 2022, 7-12, ISSN 2535-0765
20. <https://nanda.org/>
21. <https://www.nciea.org/blog/educational-assessment/instructing-assessing-21st-century-skills-focus-critical-thinking>.

Contacts:

Pepa Dzhedzheva
Medical university “Prof. Dr. Paraskev Stoyanov” – Varna,
Sliven Affiliate, Department of Nursing
E-mail: p.djedjeva@gmail.com